

Ocene in poročila o publikacijah in razstavah

Publikacije

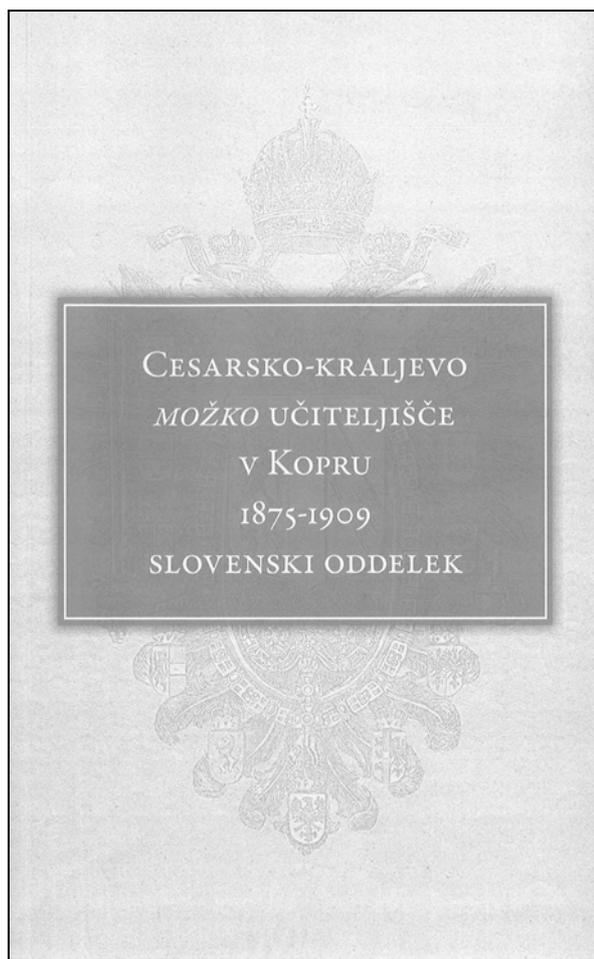
Cesarsko-kraljevo možko učiteljišče v Kopru 1875–1909 / slovenski oddelek. Koper: Pokrajinski arhiv, 2010, 247 str.

Decembra 2010 je Pokrajinski arhiv Koper v sodelovanju s Slavističnim društvom Koper izdal zbornik z naslovom *CESARSKO-KRALJEVO MOŽKO UČITELJIŠČE V KOPRU 1875–1909 / slovenski oddelek*. Zbornik s sestavki 15 avtorjev sta uredili Mirjana Kontestabile Rovis in Jasna Čebtron, oblikovanje in prelom je prispeval Aleš Sedmak.

Delo sestavljajo štiri vsebinski sklopi. Prvi zajema predgovore Vesne Mikolič, Milana Rakovca, Boštjana Debelaka, Senije Smailagič in Jasne Čebtron, obsežnejše uvodnike pa so pripravile Mirjana Kontestabile Rovis, Denis Kocjančič, Maja Tripar, Liljana Bojanič, Melanija Kerševan, Luisa Antoni, Marija Gombač in Jasna Čebtron. Tretji je tematski sklop je namenjen profesorjem učiteljišča (prispevki Ines Cergol, Rožane Koštial, Martine Rodela ter treh hrvaških avtoric), četrti pa govori o dijakih s prispevki Valentine Parovel, Maje Smotlak, Franca Černigoja, Vesne Stibilj in Alferije Bržan.

Tekst dopolnjujejo številni arhivski dokumenti, zlasti spričevala, predmetniki, redovalnice, naslovnice knjižnih del, odlikovanja, pisma, pa tudi fotografije učiteljev in dijakov ter grafikoni.

Po monografiji Srečka Vilharja *SLOVENSKO UČITELJIŠČE V KOPRU 1875–1909*, ki ga je leta 1976 izdala Založba Lipa Koper in prispevku Boža Jakovljeviča *UČITELJSKA ŠKOLA U KOPRU I ŠKOLOVANJE HRVATSKIH UČITELJA* v reviji *Annales* (1996) je to prvi obširnejši in tehtnejši prispevek o tej nadvse pomembni šolski ustanovi Avstrijskega primorja, ki je v 34 letih svojega delovanja dala prek 400 slovenskih in hrvaških izobražencev ter narodnih buditeljev, hkrati pa je vzpostavljala za tedanje čase enakovredna razmerja med uradnim nemškimi jezikom in jeziki okolja, se pravi italijanščino, slovenščino in hrvaščino. S tem je nedvomno dokazovala, da je bilo že tedaj možno sobivanje različnih etničnih skupnosti in različnih jezikov ter kultur pod isto streho, kot v svojem uvodnem sestavku ugotavlja Vesna Mikolič, dekanica Fakultete za humanistične študije UP v Kopru.

Prav gotovo je ena od odlik dela ta, da je zasnovano v obliki zbornika. To je omogočilo interdisciplinarni pristop in zato tudi pestrost in raznolikost tem, ne da bi zbornik pri tem izgubil zaokroženost in vsebinsko povezanost. V veliki meri je plod raziskovalnega dela številnih že uveljavljenih avtorjev (pretežno avtoric) s področja humanističnih strok, pa tudi nekaterih mlajših iz dijaških vrst, nastalih v šolskem letu 2007/08 na Gimnaziji Koper.

Med uvodniki tako najprej spremljamo zgodovinski oris Mirjane Kontestabile Rovis šolstva v Istri, posebej pa nastanek c.-k. moškega učiteljišča v Kopru ter številčno stanje in socialni status dijakov v slovenskih, hrvaških in italijanskih oddelkih. Slovenski oddelek učiteljišča sta v svoji raziskavi posebej osvetlila

Denis Kocjančič in Maja Tripar, Liljana Bojanić in Melanija Kerševan pa sta obdelali likovno dejavnost koprskih učiteljskih oziroma profesorja Saša Šantla, uglednega slikarja in skladatelja, suplenta na koprskem učiteljski v šolskem letu 1906/07. Luisa Antoni in Marija Gombač sta razgrnili glasbeno dejavnost učiteljskih, še posebej pa Srečka Kumarja, enega glavnih organizatorjev, glasbenih učiteljev in primorskih zborovodij. Tematski sklop zaokroža Jasna Čebren s pregledom literarnega delovanja maturantov koprskega učiteljskega, tako pripovednikov kot pesnikov, med katerimi odkrijemo tako ugledna imena, kot so Jože Pahor, Josip Ribičič in Karel Širok.

Med profesorji učiteljskega je Ines Cergol izpostavila hrvaškega književnika Vladimirja Nazorja oziroma njegovo dveletno službovanje na koprskem učiteljski, ki je pomembno zaznamovalo njegovo literarno delovanje. Čeprav se koprsko obdobje, kot navaja avtorica, ne uvršča med plodnejša ustvarjalna obdobja Nazorjevega življenja, vsaj glede na kvantiteto ne, pa bo ostalo zaradi dejstva, da je bil *Veli Jože* zasnovan in napisan v Kopru, eno ključnih mest v celotnem umetnikovem ustvarjalnem snovanju.

Nič manj pomemben ni prispevek o življenju in delu jezikoslovca Ivana Koštiala, ki sta ga pripravili Rožana Koštial in Martina Rodela. Ravno njegovo sedemletno koprsko obdobje (1902–1909) je bilo namreč zelo ustvarjalno in plodno, saj se je med drugim posvečal raziskavam glagoljaštva. Iz doslej skromnih in razpršenih podatkov v njegovi zapuščini je po zaslugi obeh avtoric nastal dragocen in pregleden oris njegove vsestranske ustvarjalnosti in raziskovalne vneme na širokem področju, ki je obsegalo od slovanskega jezikoslovja do literarno-zgodovinskih tem. Prvikrat je zbrana in objavljena tudi njegova doslej dostopna in obdelana bibliografija, ki je prav gotovo izziv za nadaljnje raziskave njegovega vsestranskega in izjemno plodnega dela.

V zadnjem sestavku treh hrvaških avtorjev je v ospredju profesor fizike in matematike Josip Belušić, eden velikih izumiteljskih umov, ki je med drugim izumil velocimeter in se s tem častno zapisal na strani svetovne tehnične dediščine.

O nekaterih vidnejših dijakih učiteljskega piše pet avtorjev oziroma avtoric: Valentina Parovel o primorskem obdobju Josipa Ribičiča, mladinskega pisatelja, učitelja in kulturnega delavca, ki je učiteljske obiskoval v letih 1905–1909, Maja Smotlak pa o Ferdu Kleinmayrju, primorskem pedagogu in kulturnem delavcu, ki se je udeleževal na literarnem, publicističnem, didaktičnem in jezikoslovnem področju. Franc Černigoj je predstavil učitelja Edmunda Čibeja, Vesna Stibilj učitelja Antona Možino in Alferija Bržan pa učitelja in narodnega buditelja Josipa Valentiča.

S petnajstimi članki je torej v zborniku, kot poudarjata urednici, predstavljena zgodovinska umeščeno delo nekaterih profesorjev in dijakov, predvsem s slovenskega oddelka. Pri opredelitvi namena te publikacije poudarjata, da bi morala biti v ponos Kopru in slovenskemu šolstvu, vendar ostajata neznana obema okoljema, to pa še dodatno spodbuja k nadaljnjim raziskavam te problematike v okviru univerz v Gorici, Trstu, Kopru in na Reki, da bi s komparativnimi študijami razkrili kulturnozgodovinski pomen te šole, ki je pred več kot sto leti že uresničevala spoštljivo strpnost in odprtost med različnimi kulturami in jeziki tedanjega Avstrijskega primorja. Ravno to pa postavlja pod vprašaj stališča oziroma prizadevanja tedanjega Političnega društva Edinost v Trstu, pa tudi širšega slovensko-hrvaškega tabora, da bi morali slovenski in hrvaški oddelek učiteljskega preseliti v Gorico oziroma v Kastav, to pa se je tudi leta 1906 oziroma 1909 tudi v resnici zgodilo. Trijezično učiteljskega je sorazmerno kmalu postalo tarča istrskega deželnega zbora, ki je hotel doseči, da bi vsi Italijani v Avstrijskem primorju nastopili enotno in si izborili takšno učiteljskega, na katerem bi potekal pouk le v deželnem jeziku – po mnenju deželnozborske večine je bil to seveda italijanski jezik – nemščina pa bi bila zgolj obvezni predmet, zato je težje razumljivo stališče slovensko-hrvaškega tabora, da v težnjah in vztrajnih prizadevanjih avstrijske vlade in c.-k. namestništva v Trstu, da učiteljskega ostane v Kopru, ni zaznal vsestranske koristi ustanove te vrste za svoj narodnostni razvoj. Kakor je bilo voditeljem slovensko-hrvaškega političnega tabora ter poslanski manjšini v deželnem zboru jasno, da je vprašanje učnega jezika v šolah eno temeljnih, saj je bila od tega v veliki meri odvisna narodova prihodnost, je po drugi strani kontradiktorno tako vneto prizadevanje za premestitev učiteljskega iz Kopr, saj je bila s preselitvijo slovenskega oddelka v Gorico in hrvaškega v Kastav v Istri tja do I. svetovne vojne precejšnja praznina na šolskem področju.

Zbornik torej zlasti s pregledi vsestranske dejavnosti primorskih učiteljev, njihove usposobljenosti in strokovnosti, pa tudi s poudarkom na kulturnozgodovinskem pomenu te ustanove v tedanjem specifičnem prostoru Avstrijskega primorja oziroma samega Kopr, temeljno vprašanje in dilemo, ki dosega videnje in ocenjevanje našega nacionalnega boja oziroma nacionalnih antagonizmov na prelomu 19. in 20. stoletja v marsičem izpostavlja kritičnejši oceni. Hkrati s tem pa odpira nove možnosti za raziskave, ocene in spoznanja o tej prelomni dobi naše polpretekle zgodovine.

Salvator Žitko